

ШЪРЛИ МАКЛЕЙН

ТОВА,
БЕЗ КОЕТО
(НЕ) МОГА
и други изповеди

Превела от английски
ЗДРАВКА СЛАВЯНОВА

ОБСИДИАН
СОФИЯ

На Питър

Потребността ми от познание е все така неутолима

Когато поглеждам назад към тези изпъстрени с приключения седемдесет и шест години, ми се иска да се поздравя, че *все още съм тук*. Вярно, че *все още* доминира в израза, но на мен ми харесва да съм *тук*. Една от големите ми страсти беше да пътешествам, но със съжаление отбелязвам, че съм я изоставила. Приключих с далечните пътувания. Тук ми е добре. Допада ми покоят.

Идеята да стъпя на летище и да треперя от ужас дали ще допуснат в самолета моето куче Тери е повече от кошмарна. Какво става с нас бе, хора? Най-безропотно се поддаваме на страха и изобщо не ни смущава онова, което действително трябва да ни плаши: собственото ни примирение пред съмнителната теза, че вероятността от терористична атака ограничава свободата ни да пътуваме.

За мен тази теза е невалидна. Не вярвам, че тероризмът е истинската причина да се превърнем в сляпо подчиняващи се роботи. По-скоро си затваряме очите за истината: тероризмът е само удобно извинение за управляващите да ни доведат до състояние на отстъп-

чиви, лишени от воля за бунт граждани, които доброволно капитулират пред авторитетите.

Томас Пейн винаги е бил мой идол. Тъкмо той пише колко трезва мисъл е вложена в една революция и възхвалява Епохата на разума, не религията. Нищо чудно, че е положен в незнаен гроб, където никой не може да му засвидетелства почит. Неговата позиция е твърде скандализираща за онези, чиято основна цел е била политическата популярност и запазването на статуквото. Такива неудобни хора много рядко почиват в пищни гробници, а още по-рядко им се издигат паметници.

Във вените ми тече кръвта на отците основатели, защото съм родена и израснала във Вирджиния, истинското огнище на Американската революция. То е и седалище на лидерите метафизици – Ордена на масоните. Но за понятия като метафизика ще стане дума по-нататък. И с клишираното религиозно мислене приключих много отдавна, защото исках да дишам на воля. Ето това означава свобода.

Интересен ми се струва фактът – и той е много повече от съвпадение, – че получих астма по време на администрацията на Буш-младши. Бях дотолкова обезсърчена от неговите идиотщини и безбройните вреди, които нанесе, че буквално не можех да дишам. На три пъти попадах в спешното отделение и всеки път бях на косъм да умра от задушаване. Усещах, че и земята на свободата изпада в асфиксия. Лишени от глас, хората дори не осъзнаваха доколко са изгубили контрол върху собствения си живот, върху мислите си. Дали събитията от 11 септември са били планирани от някой извън кръга на Осама бин Ладен и Ал Кайда, не знам. Но те определено подпомогнаха замисъла, целящ да се отнеме свободата на индивида – а се предполага, че тя е

наше неотменно право и нейното погазване би било единствената причина да тръгнем на война. Набиваше ни се в главите, че патриотизмът ни задължава да се бием и да убиваме онези, които ни отнемат свободите. Ние нямахме нужда от Осама. Сами се поддадохме на манипулацията просто защото нито веднъж не оспорихме твърдението на избраните ни лидери, че националната сигурност била най-важният ни приоритет.

Лично за мен претърсването на багажа ми, опипването на тялото ми, а и на кучето ми е неконституционно. Веднъж в Лос Анджелис един едър разпасан дебелак ме накара четири пъти да премина проверката за сигурност (с Тери на ръце, която тежи 12 kg), защото бордната ми карта била обърната в погрешната посока. Усетих се, че съкам като разярена котка, кипях от гняв срещу тези грубияни, които използват дадената им власт, за да ме тормозят – мен, една все пак известна и (предполага се) привилегирована жена. По-късно научих, че са го уволнили. Нищо чудно да се е заял с Роузи О'Донъл.

При всяко пътуване – и в страната, и в чужбина – осъзнавам, че започваме да се плашим от самите себе си, от съседите си, защото *страхът е най-мощното оръжие за масово унищожение*. Възмущението ми от тази зловредна тенденция няма да стихне никога. Но повече няма да пътувам – освен ако не е абсолютно наложително или някой космически кораб от Плеядите не предложи да ме откара на планета, където са намерили решение на тези въпроси.

Не ми е приятно, че приключих с пътуванията заради цялото това мъчение при проверките за сигурност. За мен те бяха пълноценни, многопластови преживявания, независимо от посоката. Научила съм толкова много за себе си, защото, когато се озовавах като пус-

ната с парашут в непозната обстановка, можех да разчитам единствено на собствените си възможности. Никога не съм тръгвала на път като привилегирована особа. Дори много рядко съм се качвала в първа класа. Водил ме е стремежът да усетя „истинския“ свят далеч от Холивуд, планетата на богоизбраните, където бях живяла, откакто отидох там едва двайсетгодишна. Когато ме разпознаваха – ако изобщо се случеше, – аз се смесвах с тълпата и много често откривах нови приятели.

Пътуванията са ми предоставяли най-ценните извори на познание. Те ми дадоха възможността отблизо да се докосна до различни гледни точки и други „реалности“. Още първите американски филми бяха достигнали до всички краища на света, тъй че където и да се появях, хората бяха готови да споделят с мен и най-скроуените си тайни – предполагам, защото бях известна и те имаха чувството, че ме познават. Бях поласкана от вниманието ми и готовността да ги изслушвам. Много бързо научих, че моята американска версия на истината не е непременно всеобщо валидна. Истината е не само относителна, но и непрекъснато се променя.

Открих, че самият живот е театър. Всяка култура играе своята роля. Понякога героите в моите пътувания бяха подли и неетични, друг път – добри и отзивчиви. Някои събития бяха комични, други – доста драматични. Цял живот бях играла роли на американски жени, тъй че когато пътувах, можех да изляза от този стереотип и да почувствам, че принадлежа на друга култура. Придобих по-обективен поглед към самата себе си, а схващанията ми станаха по-гъвкави. Някъде на четирийсет започнах да забелязвам, че проявления, които преди бих заклеймила като неморални, се превръщаха в уроци, а не в присъди... дори по отношение на смъртта.

Запазила съм спомен от разходката по един канал в Банкок, Тайланд. От наетото кану наблюдавах всекидневните занимания на живеещите по брега. Внезапно на някакви си двайсетина метра едно бебенце се надвеси от семейната лодка и с главата надолу падна във водата. Онемях от ужас. Родителите чуха как кашля и се дави, обърнаха се, но не направиха нищо, за да го спасят. То изчезна под водата и потъна. Бях като зашеметена, исках да скоча след детето, но моят гид ме спря. Според будизма никой не бивало да се намесва в кармичната воля на Бог. Ако родителите или някой друг скочел във водата, щял да подчини детето завинаги. Животът му щял да *принадлежи* на неговия спасител. А никой будист не би наложил подобна съдба на друг.

За будистите смъртта не е нищо повече от друга форма на живот. Тя е част от кръговрата на живота. Животът и смъртта не са обвързани с оцеляването или загубата на отделен индивид. В смъртта на удавеното дете не биваше да се намесва никой. Краят бе приет като проявление на Божията воля. По същата логика убийството поражда дълбоко възмущение, защото самият акт означава намеса в предназначенията от Бог. За будистите съществува коренна разлика между убийството и бездействието пред смъртта. Съдбата и обречеността са тяхна философия и религия. Един мой приятел например притежава собствен самолет и твърди, че никога не би наел пилот будист, защото той щял да запази ведро спокойствие пред опасността самолетът да се разбие – заради съдбата и предопределението.

Няколко дни след като станах свидетел на смъртта на това невръстно дете, отидох на боксов мач. Тайландският бокс се отличава от останалите разновидности на този спорт по това, че са позволени всякакви ритници. Боксьорите носеха единствено твърди калъфи на

слабините под шортите, но никакви други подплънки или защитна екипировка. Церемонията преди мача бе израз на почит към Буда. Всеки от двамата изрече молитва за доброто на своя опонент. Засвири малък оркестър и двамата боксьори изпълниха ритуални танцови фигури и пантомими в знак на искрено уважение към съдбата на противника. Прозвуча сигнал и ето че двамата започнаха да се удрят и нападат, да се блъскат с юмруци и ритници. Очевидно нямаше забранени хватки. Много скоро единият от боксьорите успя да нанесе страховит удар в главата на опонента си и му счупи врата. Човекът умря на място.

Не можех да повярвам, че това зрелище е популярен спорт сред кротките тайландци, но огромната тълпа изпадна в див възторг. Други двама се качиха на ринга, изпълниха молитвите и ритуалните поклони към Буда, придружени с мимики и танцови фигури. Боят започна. Единият боксьор нанесе саблен удар в главата на другия, по чието лице потече кръв. Тълпата приветства гледката с неистов рев. Екзалтираните крясъци заглушиха силната музика. Доведоха лекар, но тълпата отвърна с буйно скандиране: „Остави го да се бие!“ Пострадалият боксьор затропа с крака по пода, докато лекарят не си отиде. Тълпата отново ревна одобрително. Раненият нападна пръв и скоро двете тела се обляха в кръв. Здравият противник продължи да сипе удари в отворената рана и наоколо се разхвърчаха пръски кръв. Възторгът на тълпата достигна нови висоти. Бях толкова потресена, че едва не припаднах. Лекарят се появи отново и тълпата го освирка. Извикаха две носилки, защото раната в главата бе оголила костта. И двамата боксьори приличаха на пихтия, а не на живи хора. Най-накрая мачът беше прекратен въпреки гнева на публиката.

Да, Тайланд ми се видя изпълнен с парадокси. Но нима и всеки човек не е такъв? Забавлението за един е самият ад за друг.

Замислих се дали този популярен кървав спорт не е отдушник за потиснатия гняв и покорството на тайландците. Дали подобно зрелище им предоставяше начин да излеят враждебността и гнева си (емоции, които навярно се таят у всеки от нас)? Може би опасните, изпълнени с насилие спортове са необходими и за предпочитане пред онова, което иначе бихме си причинили един на друг.

В Тайланд за пореден път бях принудена да осъзная колко тесен е моят мироглед. Бях научила всичко, което знаех, без да прекрачвам тясната рамка на моето детство – от родителите ми, от училищата, които бях посещавала, от квартала, в който живеех. Израствайки в „страната на свободата“, не бях обучавана да разсъждавам извън параметрите на онова, което моите учители с традиционно мислене искаха да знам. Ако станех твърде дръзка, родителите ми всячески се стараеха да ме предпазят. Всъщност те ме оградиха с еднометрова емоционална ограда. Научавах се да я прескачам. И те я издигаха по-нависоко. Постепенно свиквах да прескачам и нея. Те не са ме плашили, просто искаха да ме предпазят. Нищо чудно да съм се впускала в толкова много и опасни приключения тъкмо защото родителите ми ме бяха накарали да повярвам, че на всяка крачка дебнат безброй опасности, но без да потиснат любопитството ми. В крайна сметка те са ме учили *как* да прескачам оградите. Това и съм правила през целия си живот. Съзнателно или не, майка ми и баща ми ме научиха как да преодолявам преградите, които се издигаха пред мен, а също и да бъда дръзка.

Когато обръщам поглед назад към досегашния ми

живот, ми е интересно да разбера кои случки и събития си спомням като значими. Като че ли съществува разграничение между преживяното със сърцето и усетеното с ума и тялото. Ако днес тръгна да пиша само за моите пътувания, ще се получи нещо различно от книгите ми, които вече са издадени. Истината е, че където и да съм ходила, винаги съм търсила себе си. Пътуването към самата мен – проверката на моите убеждения и ценности, независимо дали съм си стояла у дома, или съм обикаляла далечен край на света, – ето това е най-значимото ми пътуване. Тъкмо то ме подтикна да изследвам истинското значение на духовността. Постепенно се убеждавах, че действително всичко е мое дело. И се опитвах да опозная героинята, която бях създавала за себе си в театъра на живота.

Не ме е грижа какво не бива да правя

Харесва ми да остарявам, защото мога да забравя онова, на което съм придавала огромно значение в миналото. Навремето ми се струваше, че наистина е важно дали ще се появя на някоя премиера на високи токове или с равни обувки. Представете ли си? С годините осъзнах, че „театърът“ от миналото е сценарий, в който вече не искам да участвам.

Колкото повече се трупат годините, толкова по-наситен с приключения е моят сценарий. И с рискове, разбира се. Но безоблачното повествование е адски скучно – както научих, наблюдавайки моите родители. Много отдавна напуснах тихото пристанище на родния дом. Впусках се във все нови и нови проучвателни експедиции, а пътят винаги ме отвеждаше навътре, към самата мен.

Опознах театъра на войната, театъра на политиката във Вашингтон, театъра на телевизионните новини... След като ние, хората, пишехме сценариите и участвахме в театъра на реалността, аз исках да променя моя сценарий. Реших да изследвам театъра на себепознаването.

Все така ме интригува мъжката и женската природа

Умам много приятелки актриси горе-долу на моята възраст и когато се събираме, често си говорим колко трудно е да си жена в киноиндустрията, която е обсебена от младостта, сексапила и красотата. То е ясно, по принуда сме станали корави и жилави, но дали не сме изгубили женската си уязвимост? А какво му е хубавото да си уязвима всъщност? Ако питате мен, на мъжете това не им допада.

Когато застава пред стената на моя живот, онази у дома, където висят стотици снимки, запечатали участието ми във филми и моменти от моя житейски път, повечето от лицата насреща ми са на мъже. Вярно е също така, че през последните десет години утеха ми носят лицата на Елизабет, Никол, Мерил, София... и не само те. Мъжете може и да са били блестящи актьори, но като човешки същества не могат да се сравняват с жените – поне по отзивчивост, интелигентност и кураж. Противно на всеобщото мнение жените в екипа на даден филм не се дебнат като котки да си издерат очите. Напротив, те се сплотяват, обикновено срещу някой мъж – бездушен тиранин с власт. В „Стоманени

магнолии“ нашият режисьор Хърб Рос се отнасяше зле с Доли Партън и начинаещата Джулия Робъртс. Ние, останалите, успяхме да го вразумим. Получи се фантастичен филм, а Джулия скоро се превърна в ярка звезда. Жените общуват помежду си в ефира на чувствата и трепетите на сърцето. Мъжете предпочитат да не се задълбочават – те остават на нивото на логичното и рационалното. Навремето в Холивуд имаше една популярна поговорка: Не се жени за актриса – тя е много повече от жена. Не се омъжвай за актьор – той е много по-малко от мъж.

И все пак трябва да призная, че мъжете, които са ми партнирали в киното, винаги са ме привличали. Бяха ми много интересни, особено със суетата си. Суетата при мъжете актьори е безгранична. Което не е тайна и за тях самите. Покрай Робърт Мичъм научих, че правилото има и изключения. Той като че ли се смущаваше от гримьора или оператора, които се стараеха да представят грубовато изсеченото му лице в по-благоприятна светлина. Шегуваше се с физиономията си, но стигнеше ли се до езика на тялото, наперената му походка предупреждаваше „стой настрана, корав тип съм аз, и як бачкатор не би се заял с мен“. Гласът му, груб като на гамен, когато подхвърлеше някоя реплика през рамо, притежаваше и обработен нисък регистър. Да, той се имаше за мъжкар, но аз бях открила и другата му страна. Често казваше: „Ще приема тая скапана роля, за да не се налага друг да се мъчи.“ Беше изключително интелигентен и паметлив и не губеше много време да научи репликите си или да анализира своя герой. А недодяланият език на тялото прикриваше онова, което сам искаше да скрие. Не обичаше конфронтацията. Не обичаше и споровете (предпочиташе да назидава), а що се отнася до способността да взема правилни решения

във важните моменти, трябва да призная, че в емоционален план беше абсолютен страхливец. Красноречивият език на тялото, модулациите на гласа, категоричните му твърдения говореха как иска да бъде възприет от другите, но всъщност служеха да прикриват неговата най-дълбоко пазена тайна – а именно неспособността да взема решения. Цялостната му нагласа клонеше към пасивност. Всичко му се случваше без усилие от негова страна, без да си мръдне пръста. *Появата ми* в живота му също. Робърт много рядко бе в състояние сам да предизвика нещата.

Той беше мой идол в тийнейджърските години. Бях си окачила на стената негова снимка. Обожавах огромното му тяло и походката му на екрана; струваше ми се, че крачи под вода. Ъгловатото му лице и силните ръце на закрилник ме докарваха до припадък. И тъй, когато му дадох ролята на Джери, моя партньор в „Двама на люлката“, имах удоволствието да опозная мъжа от моите тийнейджърски мечти, а и да го преценя от гледна точка на зрелостта. Хлътнах до уши. Едно от най-големите вълнения при снимането на филм се поражда от въпроса дали ще спукаш мехурчето на фантазиите си, или ще го запазиш невредимо. С Робърт Мичъм изпитах по малко и от едното, и от другото, докато не проумях, че колкото и да е очарователен, не е подходящият мъж за мен. Сигурно е знак за зрялост набързо да спукаш всички мехурчета, но по-забавно е да си запазиш илюзиите. Ако можеш, разбира се.

Снимачната площадка е най-благодатната среда, където можеш да опознаеш някого и – понякога – да се влюбиш в него. Първо, защото изразяването на емоции е същината на киното. За тази цел всеки актьор или актриса има задачата да се взре надълбоко в своя герой, но и в себе си. Второ, между отделните сцени разпола-

гаш с достатъчно време да изследваш чувствата, противоречията и колебанията на партньора си. Трето, всички са наясно, че каквото и да се случи, то си остава на снимачната площадка. Режисьори, оператори, актьори, служителите в офиса на студията – всички спазват този принцип. Щом излезеш обаче извън светлината на прожектора и пристъпиш в истинския свят, не разчитай на такава дискретност.

И тъй, разполагаш със среда, в която емоциите са предмет на открито обсъждане и всякакви експерименти; имаш достатъчно време да се виждаш в себе си – какви качества притежаваш, кои ти липсват и кои искаш да придобиеш; и през цялото това време имаш защита срещу клюките, защото такива са правилата на играта. А това наистина е игра, която наподобява играта на живота. Ето защо всички, които нямат достъп до нея, искат да знаят какво се случва на снимачната площадка.

Физическата и емоционалната близост между звездите е тема, която пълни таблоидите всяка седмица. Техните връзки обаче рядко оцеляват в реалния живот. Знам какво говоря. Неведнъж ми се е случвало. Повечето съпрузи и съпруги на актриси и актьори познават играта на изчакване – стига да успеят да потиснат ревността си и да си наложат търпение.

Първопричина за моя изследователски интерес към актьорите, в които се влюбвах, навярно е сложната личност на баща ми. Привличаха ме мъже с не по-малко сложен характер. Опитите да ги разбера ме поглъщаха изцяло. Някои наистина не знаеха за себе си повече, отколкото аз за тях. И избягвах себепознанието, като се преобразявах на екрана. Аз от своя страна не се виждах в себе си, защото бях заета да изучавам съответния обект на чувствата ми. Ето защо не приемах твърде на-

сериозно актьорската си игра. Започвах, когато чуех командата на режисьора: „Начало!“ В онези първи години на кариерата ми не се и замислях много-много за сценария или за моята роля в него. Действах импулсивно. Но стремежът да открия какво в действителност представлява даден човек се превърна в мое любимо, безкрайно приятно занимание. В известен смисъл актьорската игра бе начин да изучавам другите.

Малко по-късно, когато работех с Ив Монтан, бях пленена от таланта му на актьор и певец. Той тъкмо бе приключил връзката си с Мерилин Монро. Още една причина за трепетно вълнение, защото бях слушала толкова много истории около участието ѝ във филмите на Били Уайлдър. Освен това бях голяма почитателка на съпругата му Симон Синьоре. Да се сближа с Ив означаваше шанс да науча повече за Симон. Заедно с него участвахме в „Моята гейша“. Филмът бе заснет изцяло в Япония, чиято култура никой от двамата ни не познаваше. В тази напълно чужда обстановка, на снимачна площадка, организирана изцяло по японски, ние някак си се вкопчихме един в друг.

Когато си припомням всичките мои романтични увлечения в света на киното, които толкова живо интригуваха външния свят, мога да кажа, че сексът не играеше особена роля. Привличаше ни по-скоро процесът на опознаване и емоционалното общуване. Тази основа предлага много ценни уроци и възможности за личностно израстване. Сексът може да затрудни комуникацията на снимачната площадка, защото неизбежно се намесват чувство за вина, стремеж към контрол и склонност към манипулация.

Като жена, отдавала седемдесет и шест години на своето хоби и призвание – изучаването на човешката природа, – смятам, че имам пълното право да разсея за-

блужденията по отношение на мъжете в главната роля – и нямам предвид само актьорите. Ако трябва да съм точна, имала съм повече връзки с журналисти и политически лидери, отколкото с колеги актьори. Интересна ми беше природата на властта. Искях да науча какво означава да разполагаш с възможност да помогнеш на цяло едно общество, ако си лидер например, или да надигаш глас, ако политиците са непочтени – което е работа на журналистите. Никого от тях не бих искала да забравя.